

**Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Факультет економіки, управління та інженерії**

Кафедра фінансів

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

**«ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В
УКРАЇНІ»**

Виконала

студентка V курсу
групи ФК-51з
освітнього ступеня «Бакалавр»
напряму підготовки 6.030508
«Фінанси і кредит»

_____ Біла Мар'яна Михайлівна

Науковий керівник

к.е.н., доцент

_____ Братюк Віра Петрівна

Робота допускається до захисту:

Зав. кафедри фінансів

д.е.н., професор

_____ Черничко Т.В.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ	6
1.1. Система соціального страхування як елемент державної соціальної політики	6
1.2. Становлення та розвиток соціального страхування в Україні	11
1.3. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні	13
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	20
2.1. Аналіз діяльності Фонду соціального соціального страхування України та Фонду соціального страхування на випадок безробіття	20
2.2. Стан функціонування Пенсійного фонду України	30
2.3. Аналіз системи соціального забезпечення та соціальної допомоги (на прикладі УСЗН Березівської РДА)	38
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ	44
3.1. Зарубіжний досвід організації системи соціального страхування як приклад її удосконалення в Україні	44
3.2. Соціальне страхування у контексті урядових реформ	50
3.3. Напрями підвищення ефективності функціонування системи соціального страхування України	55
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність бакалаврського дипломного дослідження. Соціальне страхування є важливою складовою частиною соціальної політики держави та водночас невід'ємним компонентом соціального захисту населення, адже, однією з головних функцій держави є забезпечення гідних умов життя та добробуту громадян.

При переході України до соціально спрямованої ринкової економіки роль держави у проведенні соціальної політики збільшується. На сьогоднішній день система соціального страхування в Україні перебуває на стадії розвитку та реформування, тривають пошуки її оптимальної структури, основних функцій, провідних напрямів діяльності. Тож, обрана нами тема бакалаврського дипломного дослідження є актуальною.

Актуальність теми бакалаврського дипломного дослідження також зумовлена необхідністю підвищення рівня стандартів соціального захисту населення та досягнення міжнародних стандартів рівня життя для збереження стабільності та соціальної рівноваги в суспільстві.

Важливим завданням держави на даному етапі є побудувати таку систему соціального захисту, яка б могла швидко і якісно підняти рівень життя соціально незахищених груп населення і в той же час не гальмувати розвиток економіки.

Дослідженням теорії та практики соціального страхування як елемента державної соціальної політики займалися науковці: В. Безугла, С. Березіна, Н. Внукова, Г. Григораш, А. Дутчак, О. Кириленко, Г. Козоріз, Ю. Конопліна, С. Кропельницька, О. Петрушка, В. Плиса, І. Серватинська, С. Юрій та інші.

Науковці звертають увагу на необхідність ефективного реформування системи соціального страхування в Україні з метою всебічного соціального захисту всіх верств населення.

Реформування системи соціального страхування України зумовлено необхідністю запровадження нової більш ефективної та економічного обґрунтованої системи забезпечення життєдіяльності людей, які з незалежних від них причин опинилися в скрутному матеріальному становищі та потребують соціального захисту.

В умовах соціально-економічної кризи реформа системи соціального страхування повинна зайняти провідну роль у започаткованих Україною економічних перетвореннях, адже в державах з соціально-орієнтованою економікою обов'язково є соціальне страхування, яке забезпечує підтримку значної частини суспільства.

Бакалаврська дипломна робота виконана у межах планової тематики та науково-дослідницької діяльності кафедри фінансів Мукачівського державного університету.

Об'єктом бакалаврського дипломного дослідження є системасоціального захисту населення України.

Предметом бакалаврського дипломного дослідження виступають тенденції розвитку соціального страхування в Україні: реалії та перспективи, зокрема, загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Метою бакалаврського дипломного дослідження є аналіз та оцінка стану системи соціального страхування в Україні для обґрунтування рекомендацій щодо покращення її функціонування.

Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити наступні завдання:

1. Розглянути теоретико-організаційні підходи до системи соціального страхування як важливої складової соціальної політики.
2. Здійснити аналіз системи соціального захисту населення в Україні.
3. Дослідити зарубіжний досвід соціальної політики як приклад її удосконалення в Україні тарозглянути соціальне страхування в контексті урядових реформ.

4. Зазначити напрями підвищення ефективності функціонування системи соціального страхування України.

Основні методи збору і обробки інформації та аналізу отриманих результатів: аналіз літератури, систематизація досліджуваної проблеми на основі осмислення першоджерел, узагальнення, порівняння, аналогія, економіко-статистичний аналіз.

Практичне значення бакалаврської дипломної роботи полягає в аналізі та оцінці стану діяльності фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, видів державної соціальної допомоги, а також зазначенні напрямів підвищення ефективності функціонування системи соціального страхування України.

Апробація результатів дослідження. Окремі аспекти та одержані узагальнення і висновки дипломної роботи були оприлюднені на XII Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи розвитку підприємництва» та III Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансове регулювання зрушень в економіці України».

Публікації. Результати роботи висвітлено у статті економічного науково-практичного журналу «Причорноморські економічні студії» на тему: «Аналіз системи загальнообов'язкового державного соціального страхування» [3] та у двох тезах доповідей до науково-практичних конференцій на такі теми: «Проблеми функціонування системи соціального страхування України та шляхи їх вирішення» [5] і «Проблеми пенсійного страхування як важливої складової соціальної політики держави» [4].

Структура та обсяг бакалаврської дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, 3-х розділів, висновків, списку використаних джерел, що складає 74 найменування та додатків. Обсяг основного тексту – 62 сторінки. Загальний обсяг роботи – 94 сторінки.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки бакалаврського дипломного дослідження особливостей системи соціального страхування в Україні, зауважимо основні висновки.

1. Соціальна політика є системою правових, організаційних заходів державних і недержавних установ та організацій, які, враховуючи економічний потенціал країни, спрямовані на підтримку соціальної стабільності, створення умов для підвищення добробуту працездатних осіб і забезпечення належного рівня життя тих, хто через непрацездатність чи інші життєві обставини не має достатніх засобів до існування.

Соціальне страхування є важливою складовою частиною системи соціального захисту населення України, яка, крім соціального страхування, включає у себе такі компоненти як соціальна допомога та соціальне забезпечення.

Соціальне страхування є саморегульованою та позабюджетною структурою, яка діє під наглядом держави. Виокремлюють державне та недержавне соціальне страхування. У системі загальнообов'язкового державного соціального страхування усі працівники та роботодавці зобов'язані брати участь у формуванні соціальних страхових фондів, сплачуючи встановлені страхові внески у державні цільові фонди. Наразі в Україні діють три цільові позабюджетні фонди: Фонд соціального страхування, Пенсійний фонд України та Фонд соціального страхування на випадок безробіття. Недержавне соціальне страхування може проводитися суб'єктами підприємницької діяльності (страховими товариствами, недержавними пенсійними фондами).

Тож, соціальне страхування призначається виключно для зайнятого у трудових відносинах населення та створює умови для відтворення робочої сили та захисту громадян у разі настання страхових випадків: втрати

працевдатності, втрати годувальника, безробіття, нещасного випадку на виробництві, догляду за дитиною, вагітності та пологів тощо.

Система соціального забезпечення та соціальної допомоги, у більшій мірі, актуальна для непрацевдатних, незаможних громадян і спрямована на забезпечення мінімального доходу для підтримання оптимального рівня життя у зв'язку зі складною життєвою ситуацією, а також для осіб пільгових категорій населення.

Таким чином, соціальне страхування, соціальне забезпечення та соціальна допомога є взаємодоповнюючими та взаємопов'язаними соціальними інститутами, які в сукупності складають систему соціального захисту населення України.

2. Здійснивши аналіз стану системи соціального захисту України, можемо сказати, що загалом спостерігаються сприятливі тенденції у її функціонуванні, проте прослідковуються і негативні аспекти.

Фонд соціального страхування відповідає за реалізацію загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку, у зв'язку з тимчасовою втратою працевдатності та медичного страхування. Найбільшу частку серед страхувальників Фонду складають фізичні та юридичні особи (58,2 % та 41,8 %), кількість добровільно застрахованих осіб є незначною (0,0004 %).

Фонд здійснює підтримку застрахованих осіб шляхом надання страхових виплат та соціальних послуг. Страхові виплати зростають з року в рік, внаслідок підвищення соціальних стандартів. Крім того, організуються заходи, спрямовані на зменшення кількості виникнення страхових випадків, пов'язаних з травмуванням та погіршенням стану здоров'я, внаслідок трудової діяльності. Актуальним залишається питання запровадження загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування.

Щодо діяльності Пенсійного фонду України, зауважимо, що прослідковується поступове зменшення кількості пенсіонерів. Разом з тим,

зменшується кількість отримуваних пенсій у межах кожного з її видів, окрім довічного грошового утримання суддям у відставці.

Середній рівень пенсій без рахування рівня інфляції протягом 2013 – 2018 рр. поступово зростає, проте, середній розмір реальної пенсії з врахуванням рівня інфляції з 2013 по 2015 рр. знижувався, тенденція до зростання з'являється лише з 2016 року.

У 2015 році, у зв'язку з кризовою ситуацією в Україні, рівень інфляції зумовив зменшення середнього розміру реальної пенсії аж на 30 %. Середній розмір пенсійного забезпечення по відношенню до курсу долара у 2015 р. надзвичайно низько знизився (на 64 %), у порівнянні зі станом на 2013 р. Починаючи з 2016 р. спостерігається тенденція до невеликого поступового його підвищення. Станом на 01.01.2019 р. середній розмір реальної пенсії зріс у порівнянні зі станом на 01.01.2014 р. на 58 %.

Показник коефіцієнту відношення середньої пенсії до середньої заробітної плати в Україні є дуже низьким, порівняно з країнами Євросоюзу і станом на 01.01.2019 р. складає 34 %, що свідчить про несприятливі тенденції, адже відповідно до норм він має становити не менше, ніж 55 %.

Тож, серед основних проблем у системі пенсійного страхування України є: нестабільність у сфері пенсійного страхування, низький рівень життя пенсіонерів, дефіцит Пенсійного фонду України. Актуальним залишається питання впровадження накопичувальної системи пенсійного страхування.

Фонд соціального страхування на випадок безробіття забезпечує функціонування соціального страхування на випадок безробіття та займається вирішенням проблем, що виникають на ринку праці.

Середній рівень зайнятості по Україні становить 56,8 %, серед яких найбільшу частку складають керівники, службовці, професіонали і фахівці (41 %) та працівники найпростіших професій (19 %). Разом з тим, середній рівень безробіття в Україні – 8,9 %. Найбільшу частку серед безробітних

осіб, зареєстрованих у Державній службі зайнятості складають особи з вищою освітою (49 %) та особи з професійно-технічною освітою (34 %).

Середній показник по Україні щодо кількості безробітних на вакантне місце становить 2,8 осіб. Крім того, середня заробітна плата у вакансіях, що пропонуються Державною службою зайнятості, є меншою за середній розмір заробітної плати штатних працівників України на 41 %. Тож, актуальною на ринку праці України залишається проблема створення достатньої кількості нових робочих місць та забезпечення оптимального рівня заробітної плати працівників.

Стан діяльності системи соціального забезпечення та соціальної допомоги (на прикладі аналізу функціонування УСЗН Березівської РДА) на 01.01.2019 р. характеризується: збільшенням кількості осіб, які перебувають на обліку в УСЗН для отримання соціальних допомог та зменшенням кількості осіб пільгових категорій населення. Разом з тим, простежується зростання сум виплат, що зумовлено зростанням соціальних стандартів.

У 2018 р. найбільшу питому вагу у загальній сумі виплат на надання соціальних допомог складають: субсидія на житлово-комунальні послуги (43 %), допомога на дітей одиноким матерям (21 %) та допомога при народженні дитини (18 %). Серед осіб пільгової категорії найбільшу питому вагу становлять: пенсіонери за віком (50 %), «діти війни» (19 %), ветерани праці (9 %), особи з інвалідністю (9 %) та багатодітні сім'ї (8 %).

Серед актуальних питань удосконалення функціонування даної системи є впровадження монетизації субсидійних виплат та пільг, що передбачає надання їх громадянам у грошовій формі.

3. З метою знаходження шляхів удосконалення системи соціального страхування України необхідно прийняти до уваги досвід функціонування аналогічних систем у розвинутих країнах світу. Необхідно зазначити, що реформа у соціальному страхуванні на теперішній час в Україні здійснюється за зразком соціального страхування континентального типу, зокрема Німеччини.

Система соціального страхування Нідерландів є найрозвинутішою в Європі, її особливістю є те, що страхові внески сплачує безпосередньо застрахована особа. Пенсія у даній країні призначається незалежно від розміру доходу, який отримувався до виходу на пенсію. Шведська модель соціального страхування дає цінний приклад підходів щодо реформування пенсійної системи.

Серед важливих реформ, здійснених у сфері соціального страхування України є: впровадження єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (з 1 січня 2011 р.); зняття ставки єдиного соціального внеску до 22 % для всіх категорій платників (з 1 січня 2016 р.); реорганізування шляхом злиття Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань та Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності у Фонд соціально страхування України (з 1 січня 2015 р.). Крім цього, планується запровадження перестраховування страхових внесків до накопичувальної системи пенсійного страхування та загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування, законопроект якого наразі потребує доопрацювань.

4. Зазначимо напрями підвищення ефективності функціонування системи соціального страхування України: введення накопичувальної системи соціального страхування; забезпечення інформаційної прозорості діяльності фондів соціального страхування; удосконалення нормативно-правових актів у сфері соціального страхування; встановлення оптимального рівня оплати праці в країні; підвищення рівня соціальної підтримки бідних верств населення, пенсіонерів; скорочення кількості фондів соціального страхування та концентрація в них управління видами страхування; посилення функції державного нагляду за діяльністю соціальних страхових фондів; підготовка нормативно-правової, інституційної бази для запровадження загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>